Чыла эллаcе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Матвеевский урем, 45, „Ямде лий“ редакций.

1941 ий 28 июнь № 27 (706)

СССР Совнарком Председательын заместительже да Иностранный Паша Калык Комиссар В. М. МОЛОТОВ йолташын 22 июньышто радио дене выступленийже

Советский Союзын гражданже да гражданкыже-шамыч!

Советский правительство да тудын главаже Сталин йолташ мланем тыгай заявленийым ышташ поручитленыт:

Таче, 4 час эрдене, Советский Союзлан нимогай претензийым ыштыде, войнам увертарыде, германский войска-шамыч мемнан эл ӱмбак нападатленыт, шуко вере мемнан границым атаковатленыт, шке самолетышт гыч мемнан олана-шамычым — Житомирым, Киевым, Севастопольым, Каунасым да икмыняр моло оламат бомбардироватленыт, тидын годым 200 еҥ утла колен да сусырген. Тыгак румынский да финляндский территорий гычат вражский самолет-шамычын налетышт да артиллерий дене лӱйкалымаш лиеденыт.

Мемнан эл ӱмбак тиде колдымо нападений цивилизованный калык-шамычын историйыштышт беспримерный вероломство улеш. СССР ден Германия коклаште нападатлаш огыл нерген договорым ыштыме да тиде договорын чыла условийжым Советский правительствын добросовестно шуктен толмыжо ӱмбачат, мемнан эл ӱмбак нападений ышталтын. Тиде договорын действоватлыме жапше мучко германский правительство договорым шуктымо шотышто СССР-лан нимогай претензийым нигунамат пред'явитлен кертын огыл гынат, мемнан эл ӱмбак нападений ышталтын. Советский Союз ӱмбак тиде разбойничьий нападенийлан пӱтынь ответственность германский фашистский правитель-шамыч ӱмбак возеш.

Уже нападений лийме деч вара 5 часат 30 минут эрдене Москваште германский посол Шуленбург мланем, Иностранный Паша Калык Комиссарлан, восточный германский граница дене Йошкар Армийын частьше-шамыч чумыралтмылан лийын германский правительствын СССР ваштареш война дене выступатлаш решитлымыже нерген шке правительствыже лӱм дене заявленийым ыштен.

Тидлан вашмут шот дене мый Советский правительство лӱм дене тыге заявитленам: пытартыш минут марте германский правительство Советский правительство дек нимогай претензийым пред'явитлен огыл, Советский Союзын мирым йӧратыме позицийжым ончыде Германия СССР ӱмбак нападенийым ыштен, да тидын дене фашистский Германия нападатлыше сторона лийын шога.

Мый тыгак Советский Союз правительствын поручинийже почеш тыге заявитлышаш улам: мемнан войска-шамыч да мемнан авиаций ик пунктыштат границым нарушатлен огытыл да садлан пуйто советский авиаций румынский аэродром-шамычым лӱйкален манын таче эрдене румынский радион ыштыме заявленийже пӱтынек шоя да провокаций лийын шога. Пуйто Советский Союзын советско-германский пактым шуктыдымыжо шотышто шенгел числодене обвинительный материалым чумыртылше тӧчышӧ Гитлерын пӱтынь тачысе декларацийжат тыгак шоя да провокаций лийын шога.

Ынде, кунам Советский Союз ӱмбак нападений уже ышталтын, Советский правительство мемнан войска-шамычлан разбойничьий нападенийым чактараш да мемнан родинын территорийже гыч германский войска-шамычым поктен луктaш приказым пуэн.

Тиде войнам мыланна германский калык, германский пашазе, кресаньык-шамыч да интеллигенций огыл, кудын орланымыштым ме сайын умылена, а француз, чех, поляк, серб-шамычым, Норвегийым, Бельгийым, Данийым, Голландийым, Грецийым да моло калык-шамычымат поработитлыше Германийын вӱрлан сут фашистский правительже-шамычын кликыже навязатлен.

Советский Союзын правительствыже пеҥгыде ӱшанымашым выражатла: мемнан доблестный армий-шамыч ден флот да Советский авиацийын смелый соколжо-шамыч родина ончылно, советский калык ончылно долгым честь дене шуктат, да агрессорлан сокрушительный ударым ыштат.

Мемнан калыклан нападатлыше моктанаше тушман дене первой гана огыл пашам иметлашыже логалеш. Шке жапыштыже Наполеонын Россия ӱмбак ыштыме походшылан мемнан калык отечественный война дене вашмутым пуэн да Наполеон тунам поражениййыш логалын, шке крахышкыже толын. Мемнан эл ваштареш у походым увертарыше моктанаше Гитлер денат тидак лиеш. Йошкар Армий да пӱтынь мемнан калык родина верч, честь верч, эрык верч уэш сеҥымашан отечественный войнам ыштен шогаш тӱҥалыт.

Советский Союзын правительствыже пеҥгыде ӱшанымашым выражатла: мемнан элысе чыла населений, чыла пашазе, кресаньык-шамыч да интеллигенций, пӧр'еҥ ден ӱдрамаш-шамыч шке обязанностьышт дек, шке трудышт дек кӱлеш сознаний дене относитлалтыт. Кызыт пӱтынь мемнан калык нигунамсе деч сплотитлалтше да единый лийшаш. Йошкар Армийын, Флотын да Авиацийын чыла йодмыштым обеспечитлышашлан, тушманым сеҥымашым обеспечитлышашлан мемнан кокла гыч кажне шке дечше да моло-шамыч дечат настоящий советский патриотлан достойный улшо, дисциплиным, организованностьым, самоотверженностьым требоватлышаш. Советский Союзын гражданже ден гражданкыже-шамыч, тендам правительство мемнан славный большевистский партий йыр мемнан советский правительство йыр, мемнан великий вождь Сталин йолташ йыр шке радамдам эше чакырак сплотитлаш ӱжеш.

Мемнан пашана чын. Тушман шалатыме лиеш. Ме сеҥена.

Йошкар-Оласе предприятийлаште пашам ыштен, производство гыч ойырлыде санитарный дружиница-шамыч курсым пытарыше ӱдыр-шамыч группа. Нуно фронтыш добровольно каяш йодмашым пуэныт.

Фото С. Чуршуковын.

Ленинградский, Прибалтийский особый, Западный особый, Киевский особый, Одесский, Харьковский, Орловский, Московский, Архангельский, Уральский, Сибирский, Приволжский, Северо-Кавказский да Закавказский военный округлаште военнообязанный-шамычым мобилизоватлыме нерген

СССР Верховный Совет Президиумын Указше

СССР Конституцийын 49-ше статьясе „л“ пунктшо основаниеш СССР Верховный Совет Президиум Ленинградский, Прибалтийский особый, Западный особый, Киевский особый, Одесский, Харьковский, Орловский, Московский, Архангельский, Уральский, Сибирский, Приволжский, Северо-Кавказский да Закавказский военный округ-шамычын территорийыштышт мобилизацийым увертара.

1905 гыч 1918 ий марте включительно шочшо военнообязанный-шамыч мобилизоватлалтшаш улыт.

Мобилизоватлымаш первый кечылан 1941 ий 23 июньым шотлаш.

СССР Верховный Совет Президиумын Председательже М. КАЛИНИН.

СССР Верховный Совет Президиумын Секретарьже А. ГОРКИН.

Москва, Кремль. 1941 ий 22 июнь.

СССР-ын посна верлаштыже военный положенийым увертарыме нерген

СССР Верховный Совет Президиумын Указше

СССР Конституцийын 49-ше статьясе „п“ пунктше основаниеш Архангельский областьыште, Белорусский ССР-ште, Вологодский областьыште, Воронежский областьыште, Ивановский областьыште, Карело-Финский ССР-ыште, Калининский областьыште, Краснодарский крайыште, Крымский АССР-ыште, Курский областьыште, Литовский ССР-ыште, Латвийский ССР-ыште, Ленинград олаште да Ленинградский областьыште, Молдавский ССР-ште, Мурманский областьыште, Москва олаште да Московский областьыште, Орловский областьыште, Ростовский областьыште, Рязанский областьыште, Смоленский областьыште, Тульский областьыште, Украинский ССР-ыште, Эстонский ССР-ыште да Ярославский областьыште военный положенийым увертараш.

СССР Верховный Совет Президиумын Председательже М. КАЛИНИН.

СССР Верховный Совет Президиумын Секретарьже А. ГОРКИН.

Москва, Кремль. 1941 ий 22 июнь.

ТУШМАН КЫРЕН ШАЛАТЫМЕ ЛИЕШ!

Родина верч! Сталин верч!

22 июнь. Йошкар-Оласе шемер-шамыч марийский автономийын XX идалык пайремжым пайремлат. Юбилейный площадьыште кугу митинг. Чыланат весела чуриян, кугу куанымашан улыт. Пиалан илышым, Великий Сталиным моктымо муро куатлын йоҥгалтеш.

— Внимание, внимание! У микрофона Заместитель Председателя Совнаркома Союза ССР и Народный Комиссар Иностранных Дел товарищ Молотов,—„Коминтерн" радиостанций увертарыш. Молотов йолташын выступленийжым чыланат кугу вниманий дене колыштыт. Выступлений пытымек, кажныжын кучен кертдыме кугу шыде лекте. Вот нуно шакше фашист-шамыч! Мемнан эрыкнам, пиалан илышнам, поянлыкнам шупшын налаш шоненыт. Уке, ок логал! Мемнан ынде куатле Йошкар Армий ден Военно-Морской Флотна уло. Шакше германский фашист-шамыч тиде отечественный войнаэш курымешлан шӱыштым кӱрлыт, шкаланышт шӱгарым мушаш улыт да муыт.

Мый тений фельдшерский школышто тунемым. Мыланем 16 ий. Ынде мый изи омул. Йошкар Армий радамыш добровольно каем. Мыйын семынак моло советский самырык патриот, патриотка-шамычат кугу еҥ-шамыч дене пырля Родина верч, Сталин верч кучедалаш ямде улыт. „Тушман шалатыме лиеш. Ме сеҥена".—Молотов йолташын ойжым кажныжат пеҥгыдын каласа да грозный маршым йоҥгалтара:

Как один человек, весь советский народ
За свободную Родину встанет!

А. Пегашев.

Йошкар-Ола,
Фельдшерско-акушерский школа.

Тушманлан гадлан колышаш ударым!

Сеҥена ме оршо бандым
Тошкаш она пушкенам,
Кече дене волгалтше млангдым.
Пеш йӧратыме элнам.

Припев:
Тушманлан гадлан колышаш ударым!—
Лаштырга коварный враг!
Луктына кугу ӱнарым,
Чот волгалтше йошкар флаг!

Ыштена кугу походым
Ир разбойникым сеҥаш.
Патыр калык ок пу ходым
Бандитлан элнам тошкаш.

Припев.

Кузеракын Наполеоным
Русский калык шалатен,
Да тугак ме шем тушманым
Кертына чылт лаштыртен.

Припев.

Шакше оккупант кашакым
Ме Украинын млангдеш
Шалатен улына пуракын,
Тугак тудо сеҥалтеш.
Тушманлан гадлан колышаш ударым!—
Лаштырга коварный враг!
Луктына кугуӱнарым!
Чот волгалтше йошкар флаг!

Осмин Иыван.

25 июнь 1941 ий.

Йошкар Армий радамыш добровольно каят

Германский фашист-шамычын мемнан границым нарушатлымышт кажнын шыдым луктын.

Йошкар-Оласе шемер-шамыч Молотов йолташын докладшым радио дене колыштмек Йошкар Армий радамыш добровольно каяш горвоенкоматыш эреак йодмашым пуат.

Йошкар - Ола горвоенкоматыш ятыр йодмгш пурен. Шуко ӱдыр-шамыч Йошкар Армий радамыш добровольно каяш йодмашым пуэныт.

Снимкыште: юный шеф Витя Петров (Юринский район, „Память Ленина" колхоз) шкеончен куштымо „Ветерок" имныжые дене. „Ветерокым" Йошкар Армийыш налаш палемдыме.

Фото Н. Цветковын.

Фашизмым тӱня ӱмбач ӱштыл шуэна

Вӱран фашистский Германийын янлыкла кержалтмыже нерген уверым ме пеш кугу шыде дене вашлийна. Фашист-шамыч поян Советский млангдым шупшын налаш шонен, мемнан элыш вӱран кидыштым шуеныт. Но советский калык шкенжын кучедал налме эрыкшым, пиалжым нигӧланат ок пу! Меат пӱтынь элысе йоча-шамыч дене пырля ойлена: ме—пионер ден школьник-шамыч—шкенан кертмына семын фронтышто кучедалше ачана, изана-шамычлан полшена. Кӱлеш лиеш гын, нунын дене пырля фронтыштат кучедалаш тӱҥалына, кузе Парижский коммуна годым 13 няш деч кугурак йоча-шамыч ачашт дене пырля сеҥен налмым героически аралаш полшеныт.

Ме — юный авиамоделист-шамыч улына. Ме—ончыкылык летчик, самолет ыштыше-шамыч. Оҥайлан кӧра велэ огыл ме авиамодельный кружокышто шогена. Ме самолетымат, тудым кузе виктаршашымат тунемына. Вашкерак шкенан шонымашкына шуаш — летчик лияш манын, ме тушманын провокацийжылан вашмутым пуэн, авиацийым эше келгынрак тунемаш тӱҥалына. Мемнанат шкенан ончычак ойырен налме йӧратыме профессийна дене эл аралаш каймына шуэш.

Ме сеҥена. Тушман шалатыме лиеш. Фашизм тӱня ӱмбач ӱштылалтеш!

Йошкар-Ола ДТС-ысе авиамоделист-шамычын кӱштымышт почеш:

АЛЕКСАНДР ТУРАШЕВ,
СЛАВА МАРАКУЛИН.

Эл аралаш пеҥгыдем кушкам

Фашистский Германийын Советский Союз ӱмбак разбойник семын кержалтмыже нерген СССР Калык Комиссар - шамыч Совет Председательын заместительже да Иностранный Паша Калык Комиссар В. М. Молотов йолташын радио дене выступленийжым колмекем, тиде уверым пеш чоткыдын шыдешкымаш дене вашлийым.

Мый у тунемме ий гычак чыла предмет дене отлично да хорошо лан гына тунемаш тӱҥалам. Военный пашам эше утларак келгын тунемам, кызыт мыйын кум оборонный значокем уло. Советский Союзын священный млангдыжым аралаш уло вием, а кӱлеш лиеш гын шке илышемымат пуаш эре ямде улам!

Смехов Евгений.

Йошкар-Ола,
6-шо номеран школа,
9-ше „А" класс.

Марийский республикын юбилейже

Марийский республикын столицыже — Йошкар-Ола 20 июньышток лозунг, плакат, флаг-шамыч дене сӧрастаралтын ыле.

22 июнь. 10 час. Волков ден Советский уремыште мучашдымын демонстрант-шамыч толыт. Нуно йошкар флагым, Великий Сталинын да тудын соратникше-шамычын портретыштым, марий калыкын 20 ий жапыште сеҥымаш ыштымым ончыктышо диаграммым нумалын, пеҥгыдын тошкалын Юбилейный площадьыш толыт.

Пайремыш вес республикла да областьла гычат уна-шамыч толыныт.

11 час. Марий калык автономийын XX идалык пайремже лӱмеш митингым ВКП(б) Йошкар-Ола горком секретарь Галкин почеш. Тудо пайремым саламлыме речьым ойлаш ВКП(б) Маробком секретарь В. М. Кушнаревлан мутым пуа.

Кушнарев шемер калыкым славный юбилей дене саламла да Родина верч пеҥгыдын шогаш, пашам честно ышташ ӱжын ойла.

— Виян лийже марий калык автономийын XX идалыкше!

— Виян лийже шемер-шамычын вождьшо да учительже Великий Сталин!

Куатле „Ура" йоҥгалтеш, тунамак оркестр „Интернационалым" шокта.

Митингыш погынышо шемер-шамыч пеш кугу куанымаш дене Советский Правительствын Главаже, калык вождь Сталин йолташлан саламлыме письмам приниматлат.

Митинг пытен. Трибуна ончыч эн первыяк знаменосец-шамыч, варажым военизированный колонна, физкультурник, мемнан элын пиалан йочашт-шамыч пеҥгыдын тошкалын, шыргыжын каен эртат. Нуно кеч могай минутыштат Родина аралаш ямде улмыштым ончыктен каят. Ончалатат, каласет: „Вот! Тиде шалаташ лийдыме, богатырьский вий!" Оркестр-шамычын боевой маршышт кажнын кумылжым нӧлта да кажныжымат ончыко, у производственный сеҥымашке, Родина аралаш ямде лияш ӱжеш.

Марийский автономийын шемерже-шамыч Родиным тушман-шамычын кержалтмышт деч кеч могай минутыштат пеҥгыдын аралаш ямде улмыштым демонстрироватленыт. Демонстрацийыште шуко тӱжем еҥ лийын.

* * *

Кечвал деч вара 4 часлан „Медик" стадион калык дене тич темын. Тыште йоча-шамыч физкультурный выступленийым ыштеныт. Теве икмыняр йоча ден ӱдыр-шамыч марий вургемым чиен стадион покшеке лектыч. Марийский куштымо муро шергылтеш. Йоча ден ӱдыршамыч марла пеш сайын куштен пуышт. Ончышо-шамыч пиалан советский йоча-шамычым совым кырен саламлат.

Тиддеч вара Москвасе „Буревестник" команда ден Йошкар-Оласе „Динамо" команда футбол дене модын ыт.

Йошкар-Олаште Марийский АССР-ын XX идалык юбилейжым пайремлымаш. Снимкыште: физкультурник-шамыч колонна демонстрацийыште. Фото С. Чуршуковын.

Снимкыште (шола гыч пурлашке): Марийский АССР наукыч заслуженный деятельже-шамыч—А. А. Першаков, А. П. Тольский, Г. С. Иванов.

Марийский АССР-ысе калык образований ден здравоохранений пашаенг-шамычлан РСФСР-ын Почетный званийже-шамычым присвоитлыме нерген

РСФСР Верховный Совет Президиумын Указше

Калык образований ден здравоохранений областьыште кугу заслугыштлан Почетный званийым присвоитлаш:

РСФСР-ысе ШКОЛЫН ЗАСЛУЖЕННЫЙ УЧИТЕЛЬЖЕ ЗВАНИЙЫМ

1. **Веткина Александра** Михайловналан —Куженерский районысо Визимбирский неполный средний школын учительницыжлан.
2. **Егошин Иван** Даниловичлан— Йошкар-Олинский районысо „Двигатель революции" колхоз пелене начальный школа вуйлатышылан.
3. **Иванов Иван** Ивановичлан—Моркинский районысо Моркинский педагогический училищын учительжылан.
4. **Кропотова** Анастасия Александровналан — Куженерский районысо Старо-Юледурский начальный школын учительницыжлан.
5. **Мамаев** Василий Михайловичлан — Сернурский районысо Мустаевский неполный средний школын учительжылан да учебный часть вуйлатышыжлан.
6. **Орлов** Александр Владимировичлан — Горно-Марийский районысо Троицко-Посадский средний школын учительжылан.
7. **Тимофеева** София Никитичналан — Еласовский районысо Акчеринский начальный школа вуйлатышылан.
8. **Федотова** Мария Федотовналан — Моркинский районысо Алдышинский начальный школа вуйлатышылан.

РСФСР-ын ЗАСЛУЖЕННЫЙ ВРАЧШЕ ЗВАНИЙЫМ

1. **Решетников** Сергей Андреевичлан—Сернурский районысо Сернурский районный больницын врач-хирургшылан.
2. **Смирнов** Архип Дмитриевичлан — Куженерский районысо Тумью - Мучашский больницын врачшылан.

РСФСР Верховный Совет Президиумын Председательже А. БАДАЕВ.

РСФСР Верховный Совет Президиумын Секретарьже П. БАХМУРОВ.

Москва. 1941 ий 20 июнь.

Снимкыште (кӱшыч ӱлыкӧ): Марийский АССР-ын заслуженный артистше-шамыч А. Н. Тихонова, М. Ф. Эвестов - Правдин, П. А. Смирнова.

Снимкыште (кӱшыч ӱлыкӧ): Марийский АССР-се школын заслуженный учительницаже С. М. Замятина, Марийский АССР-ын заслуженный врачше А. Г. Власова, Марийский АССР-се школын заслуженный учительницаже А. В. Коряковцева.
Фото С. Чуршуковын.

Кеҥеж мучко колхозлан полшена

Кеҥеж каникул жапыште шукыжым колхозлан полшаш—мемнан тӱҥ пашана. Кызыт шӱк шудым кӱрына да терысым шупшыктена. Вашке шудо солымо жапат толын шуэш. Тунам колхозник-шамыч дене пырля шудо солаш, удыраш тӱҥалына.

Мемнан колхозлан полышна—мемнан элыш керылтше тушманым сеҥашлан полыш лиеш.

Веня Сушенцов.

Оршанский район, Шулкинский НСШ.

А. М. ГОРЬКИЙЫН МУЗЕЙЫШТЫЖЕ

(18 июньышто колымыжлан 5 ий теме)

Кугу тошто пӧртыштӧ Алексей Максимович Горькийын музейже. Тыште Алексей Максимовичын шуко рукописьше, серышыже, скульптуржо, ӱзгарже-шамыч улыт. Нуно великий русский писательын илышыже нерген волноватлыше повестьым ойлат.

... Ачаже колымыжо годым Алеша ныл ияш улмаш. Изи йочам Нижний-Новгород олашке кочаж деке намиеныт. Музейыште кочаж пӧртын макетше уло, тиде пӧртыштӧ Горькийын нелэ илышыже тӱҥалын.

Горький куд ияшак кочаж деч славянский азбукым тунем налын. Индеш ияш улмыж годым тудым начальный училищыш тунемаш пуат. Пырдыжыште похвальный лист кеча. Тудым 3-шо классыште тунемше Алексей Пешковлан наукым тунеммаште отличный успехше да шкенжым сайын кучымо верч пуэныт. Но Горькийлан шуко тунемаш логалын огыл. Аваже коленат, кочаже Алешам ен коклашке колтен.

Горький книгам пеш чот йӧратен. Чертежный мастерскойышто, пароходышто ате мушкедышылан, икон сӱретлыме мастерскойышто пашам ыштымыж годым Горький шуко лудын. Мо кидышкыже логалын—чыла лудын. Теве картина: печке ӱмбалне керосин лампа шога, Алеша Пешков книгам лудеш, йырже пашазе-шамыч шогат да внимательно колыштыт. Картина йымалне возымо: „Шкемым шижде, мастерскойышто каласкалыше да лудшо лийынам.

Мый тыршенак книга-шамычым кычалаш тӱҥалынам, нуным муэденам да кас еда гаяк лудынам. Тиде кас-шамыч сай лиеденыт".

Витринаште Горькийын лудмо книгаже-шамыч погымо улыт. Тыште часослов, псалтирь дене пырля тӱҥямбал классический литературын произведенийже - шамыч — Пушкинын, Тургеневын, Гейнен, Флоберын. „Мыняре шукырак мый лудынам, книга-шамыч тунаре мыйым тӱня деке лишемденыт, илышат мыланем утларак раш, кугынрак кояш тӱҥалын",—тыге Горький возен.

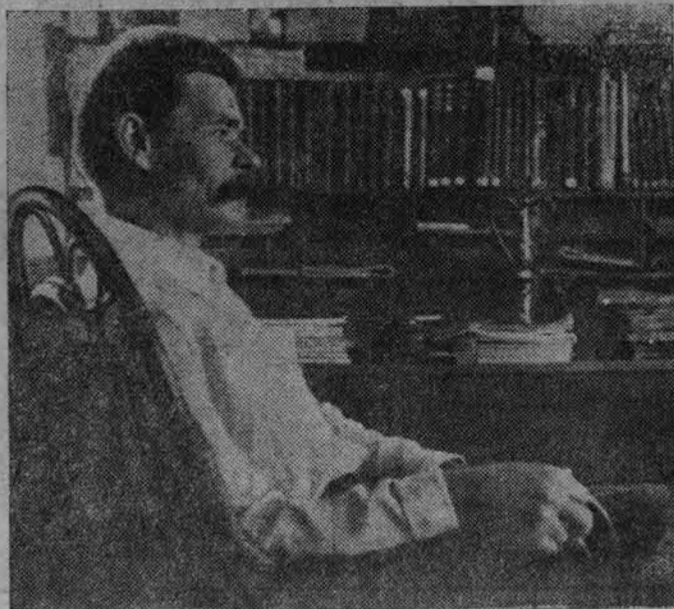
Пашам кычалын Алексей Максимович пӱтынь Россия мучко коштын пытарен. Тудо Волга воктенсе олалаштат, Крымыштат, Каспийыштат, Закавказьештат лиеден. Музейыште тудын путешествий картыже уло. Тудым вичкыж кагыр линий-шамыч дене удыркален пытарыме. Тиде—Алексей Максимовичын коштедыме корныжо-шамыч.

Горький йоча-шамычым пеш йӧратен. Музейын витринаштыже шуко фотографий, сӱрет, серыш-шамыч улыт, нуно йоча-шамыч писатель дене чот келшен илымыштым ончыктат.

Алексей Максимович йоча-шамычын лудмашыштлан шуко вниманийым ойырен. Йоча-шамыч огай книга-шамычым лудышт, тужеч пӱтынь тӱням да тушто айдемын вержым пален налышт манын тудо тыршен. Эн сай писатель да художник-шамыч йоча-шамычлан возышт, манын Горький заботитлен. Икгана Алексей Максимович пионер-шамыч деке йодыш дене обратитлен: нунын могай книга-шамычым лудмышт шуэш. Тыге тудо кок тӱжем утла письмам налын. Витринаште Горькийын пионер-шамыч деке возымо письман оригиналже кия. Тудо йоча-шамычлан шке йӱкыштым пумылан таум ышта.

Горький мемнан партийын да калыкын вождьшо-шамыч дене пеҥгыде дружба дене илен. Музейыште Ленин Горький дене да Сталин Горький дене фотографий-шамычым, Владимир Ильич ден Алексей Максимовичын ваш-ваш возгалмыштым, Сталин йолташын подписян „Девушка и смерть" йомакын шергакан экземпляржым ужаш лиеш.

А. Стасий.

АЛЕКСЕЙ МАКСИМОВИЧ ГОРЬКИЙ.

52

1 12

ВАСИН КИМ *ОЙЛЫМАШ*

Изиш лиймеке кандрашамыч ўлкö волен кайышт. Илья йывыртен верже гыч эркын тарваныш, Якушым куанен öндале.

— Якуш, Якуш, утарышыч...

— Ачий, айда чодраш куржына...

— Уке, кызыт чодраш она кае.

— Молан?

— Шого, вашке шкат палет, а кудвечыште кö орола?

— Нигöат уке дыр, чыланат пöртыштö улыт, аракам лöкат.

— Туге гын йöра,—ачаже манеш,—отряд вашке толын шушаш...

...Йöршöш волгалтын. Эр велне кава йошкар вургемым чиен, шöртньö тулла йўлаш тўҥалеш. Уло села эркын помыжалтеш.

Ты годым селаш ик имнешке кудал пурыш, волисполком пöрт деке миен шуо.

— Военком, военком отрядше дене!—кычкырлен кўкшö тошкалтыш дене кўзен кайыш.

Йўшö-дезертир, бандит, кулак-шамычат кудывечыште погынаш тўҥальыч.

— Военком толеш,—кычкырлат. Прапорщик Павел Гордейчат лектын, еҥ-шамычым ряд дене шогалтылеш.

— Засадым ямдылена!—манын ойла.

Тиде жапыштак Якуш ден ачаже чердакыш кўзен шуыч. Урем дене эртыше бандит-шамыч ваке пулеметым виктарышт.

— Чытыза, ме тыланда засадым ончыктена,—ачаже манеш, кушко лўйкалаш пижаш манын чердак окна гыч онча.

— Йошкар отряд! Йошкар отряд!—кенета ял мучаште шоктыш.

Чодра велне пычал йўк „буҥ!“ „буҥ!“ шарлыш. Бомбат „бух“ шоктен пудештe, мланде орам шем пылла, кава пундашышке нöлтале. Уло юж шучкын-шучкын чытырналте. Ильян пулеметшат, чердак окна гыч вуйжым луктын, „тра-та-та“ тототлаш тўҥале.

Ваштареш пöртын окна яндашт шўрашла шаланышт. Пуля-шамыч „з-ж-ж-з-ж“ шўшкен, пычалым ончык виктарен, куржшо бандит-шамыч вак миен керылтыч. Чыланат солымо шудыла велаш тўҥальыч. Бандит-шамыч, икте почеш весе, оружийыштым шуэн, ял гыч куп велке, чодраш чымат, ончылнышт лапка одо пондашыштым шарен поп Нефед ден поян Ксти куржыт.

— Ой, юмо суксо утар-е!—казала Ксти варгыжеш, пундыш ма, лаке ма огешатончо, мардежла шикшалтеш. Почешышт пулемет чарныде тототла, пурса йогымыла „тр-та-та-тр-ра-та“ мура. Пулемет воктен коммунист Илья кия, тушман ваке сай оружийжым савыркала. Якушат туштак, ямде пулемет лентым ачажлан пуэда.

Продотрядовец - шамыч лишнак улыт.

— Ура-а! кычкырлен села урем мучко куржыт, садерла, сурт-шамыч шенгеч бандит-шамычым поктат.

— Совет верч! Ончыко! — военком наганжым ончыко шуен ончылно куржеш.

— Мемнан-шамыч!—куанен Якуш, шке мурыжым мура:

Смело, товарищи, в ногу!..

Тиде кутлаште прапорщик Павел Гордейчат кудвечыш куржын пурыш, кобурышто кечыше кольтшым öрдышкö кудалтыш. Шылашат тўҥалын ыле, пуля верештат ўлкö сўмырлыш.

— Ура-а!—вес могырымат шергылтеш, лўйкалмат пылышыш перна. Сур шинелан йошкарармеец-шамыч бандит тўшка ваштареш куржыт. Вуй ўмбалнышт йошкар флаг лойга. Тиде Вўрзымыш кайше отряд толеш.

— Мемнан-шамыч! Ме сеҥена! — Якуш куанен кычкыралеш, окна гыч вуйжым луктын ончалеш.

Эр. Шем пырдыжла койшо чодра шеҥгачын чевер кече лектеш.

Урем дене лудо вургеман отряд раш тошкалын ошкылеш.

„Варшавянкым“ мурымо йўк шергылтеш, шўдö йўк наре ик патыр мурыш ушна, эр чодрам помжалтарен йоҥгалтеш.

Темные силы нас злобно гнетут...
В бой роковой мы выступили с врагами
Нас еще судьбы безвестные ждут.

— Ачий! Кушкын шуам гын мыят йошкар салтак лиям,—кенета ачаж деке савырнен Якуш манеш.

— Кает, эргым, кает. Моло опкын буржуй тўчам шалатымаште эн ончылно лият,—ачаже ойла. — Вет тый коммунистын эргыже улат, шкежат кўртньö гае пеҥгыде большевик лият!

На бой кровавый, святой и правый,
Марш, марш вперед, рабочий народ

Муро йўк утыр талышнен, волисполкомын ош кў пöртшö деке лишемеш, вашлияш лекше шемер калыкын чонжым куандара.

— Виян лийже Советский власть!—виян кычкырме шокта. Калык ўмбалне эр ўжарала шарлалын йошкар знамя лойга.

— Ачий, ме сеҥена,—Якуш манеш, шыргыжалын толшо отрядым, кидшым рўзен, саламла.

Йошкар-Ола.

Мо тугай кино?

1. Кайык клеткыште

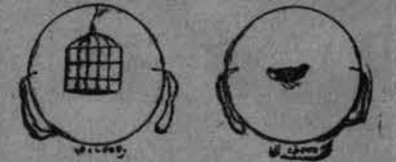
Кодшо курымын мучашыштыже Пари ден Фиттон ученый-шамыч картон гыч кружокым пўчкыныт да ик могырешыже клеткым (сўретымончо), вес могырешыже кайыкым сўретленыт. Варажым картонын шола да пурла могыр гычшо рожым шўтен, шўртым кылтеныт.

Шўртым парняш чиктен ик могырышкыла пöртыктымек кок могырыш шупшыныт. Тыге ыштыме дене картон писын пöртын, пöртмö годым ученый-шамыч кайыкын клеткыште шинчымыжым ужыныт.

Кузе кайык клеткыш логалын, кок тўрлö изображенийын иктыш ушнымыштым мо дене умылтараш?

Тиде шотышто ученый-шамыч шуко шоненыт. Варажым нуно тыгай выводыш шуыныт: мемнан шинча органна изображенийым ужаш способный. Вес семынже—мемнан шинчан зрений памятьше уло.

Ынде тидымак вес опыт дене шымлен ончена. Мутлан: электрический фонарьым але лампым налына, але ылыжтыме шўй падрашым кўртньö воштыр дене кылтымек крут йыр пöртыктен ончена. Тыште волгыдо точкым огыл, а волгыдо кругым ужына. Определенный жапыште волгыдо точкым пöртыктылмö дене мемнан шинчалан волгыдын пўтынь траекторийже коеш.

Мемнан шинчана кыдал шот дене шке ужмыжым 0,1—0,05 секунд жап марте сохранятла. А тидыже киношто пеш кугу значенийан.

Кинооператор
К. Мотков.

Поп ден тарзыже

(Изи йомак)

Троица пайрем кечын попын тарзыже идымышке миенат, агун вынемыште попын ушкалжым ужын. Тудо тунамак поп деке кая.

— Бачышка, троица кечын агун гыч ушкалым лукташ лиеш мо?—йодын тарзе*)

— Троица кечын агун гыч огыл, кеч могай вынем гычат, нимогай вольыкымат лукташ ок лий,—кужу ўпшым рўзалтышыла поп пеҥгыдын каласен.

— Ушкалже вет тыйынак,—тарзе пелештен.

— Тугеже мом карен шогет. Тужак пуштнет мо, кызытак миен лук!—поп кычкыралын да тарзыжым ушкал лукташ поктен колтен.

А. Ештубаев.

*) Религиозный еҥ-шамыч ожно вынемыш пурен кайыше вольыкым троица кечын огыт лук улмаш, мланде тарвана манын шоненыт.

Чайнворд

1. Англичйский драматург. 2. Волгыдын скоростьшым лукшо физик. 3. XVII курымысо голландский художник. 4. Русский ученый-биолог. 5. Первый русский актер. 6. Итальянский физик. 7. Знаменитый греческий математик да физик. 8. Великий английский естествоиспытатель. 9. Знаменитый английский физик да математик. 10. Великий русский поэт. 11. Немыч калыкын тале композиторжо. 12. Знаменитый немецкий физик. 13. Великий французский полководец. 14. Паровой машинын изобретательже. 15. Арктикын исследовательже. 16. Паровой молотын изобретательже. 17. Средний Азийысе завоеватель. 18. Чудской ереш немыч-шамычым шалатыше великий русский полководец.

Токмурзин Владимир
составитлен.
Удмуртский АССР,
Каракулчиский район,
„Чолпан“ колхоз.

МЕТАГРАММА

„К“ дене—Кавказский энер, „Ч“ дене—ненец - шамычын пöртышт.

ВАСИЛЬЕВ АЛЕКСЕЙ.
Сотнурский район,
Кожлаерский средний школа.

Тушто

Телым шып шинча, а кеҥежым шургаш тўҥалеш.

ОХОТНИКОВ МИША.
Йошкар-Олинский район,
Фрунзе лўмеш колхоз.

КЛЕСТ

Шыжым але телым кожеран чодраште коштмо годым чўчкыдынак „тю-лик, тю-лик“ але „пийвик, пий-вик“ шоктышан кайык йўкым колаш лиеш. Тиде жапыште пушеҥгыла вуйыш ончалат гын, тўшкан шинчыше кайык-шамычым ужат. Нине клест улыт. Клестым тўрлö вере тўрлын лўмдат. Звениговский районышто орлудо, а южо вере важык нер маныт.

Клест—кўжгырак капан, кугу вуян, важык неран да пöрт кайык деч кугурак. Тудын нерже моло кайыкын гай огыл: кўшыл да ўлыл неркомдышышт кагыр, вашкўзыла ушнен шогат (1-ше сўрет). Тудын йолжо кўчык кужгö да парняшт хищный кайыкын гаяк кужу, кагыр кўчан улыт.

Ава клестын да самырык узыштын тўсышт ужаргырак - лудо але нарынчалге - кўрен, кушкын шуышо узыштын йошкарге, а шоҥго узыштын розовый лиеш.

Клестын тыгай важык неран улмыжо нерген религий ожно калыкым аҥыртарен. Пуйто Христосым ыресеш пудалымек, тушко клест толынат, Христосым пудалыме пуда-шамычым луктын. Пудам лукмо годым тудын нерже важык каенат, шочшыштат тугаяк лияш тўҥалыныт. Тиде конечно шоя гына, пычкемыш калыкым аҥыртараш гына йöрен. Чынже ден, тудын нерже нимогай пудам да моян лукмо дене важык лийын огыл, а илыш условий дене кылдалт шога. Клест чодраште ила, утларакше иман пушеҥгын нöшмыжым кочкеш, а нöшмыжö пўгыльмыштö лиеш. Клестын тыгай важык нерже пўгыльмö лончылам торкален, нöшмыжым кочкаш келшыше лийын. Тыге ок лий ыле гын, тудо иленжат ок керт ыле. Тыжеч тидым ужына: кайык-шамычын нер формышт кочкышым мумышт дене кылдалт шогат. Тўрлö кайык, тўрлö кочкышым кочкын ила, садлан нер формыштат тўрлö лийыт.

Клест чылаже кум тўрлö—кож нöшмö кочшо (еловик), пўнчö да кедр нöшмö кочшо (сосновик), ош шулдыран клест да тудын разновидностьышт улыт. Мемнан чодраште утларакше кож нöшмö кочшо клест ила, тыгак тудын ден пырля пўнчö нöшмö кочшо клестат лиеда.

Кайык-шамыч игым утларакше шошым да кеҥежым луктыт. Нуно игыштлан насекомыйым але нунын личинкыштым, шукшым пукшен кушт. Тыгай кочкышыжым кеҥежым гына муын кертыт. Клест игым телымат луктеш, телымаг игыжлан кочкыш ситышын уло. Тудо нунылан пушеҥге нöшмым пукшен кушта.

Клестым клеткыштат ашнаш лиеш. Нуно айдеме деке вашке тунемыт. Северный районлаште нуным кочкашлан утларакшым шар шöрга дене кучат да пычал денат пуштыт. Клест коя улыт.

Клест кочующий кайык. Кеҥежым нуно изиш северышкыла каят, а телым югышкыла лишемыт.

Мемнан чодраште гын, нуно кеҥежымат, телымат илат. Телым тўшкан коштыт, кеҥежым мужыр дене илат.

Клест.

Н. М. Миронов.

Отв. редактор—
П. А. КЛЮКИН

Э1544 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.